

DÁMA V ZLATOM

ANNE-MARIE O'CONNOROVÁ

STRHUJÚCI • PRÍBEH
MAJSTROVSKÉHO • DIELA
GUSTAVA • KLIMTA
PORTRÉT • ADELY
BLOCHOVEJ • BAUEROVEJ

PREMEDIA

DÁMA V ZLATOM

ANNE-MARIE O'CONNOROVÁ

**STRHUJÚCI PRÍBEH
MAJSTROVSKÉHO DIELA
GUSTAVA KLIMTA
PORTRÉT ADELY
BLOCHOVEJ-BAUEROVEJ**

**Z angličtiny preložil
Igor Otčenáš**

Anne Marie O'Connorová: Dáma v zlatom

Copyright © 2012 by Anne Marie O'Connor

Translation © Igor Otčenáš, 2015

Slovak edition © Premedia Group, s.r.o.

ISBN 978-80-8159-230-0

Obsah

Zoznam fotografií	8
Prológ	13

PRVÁ ČASŤ: *Emancipácia*

Adelina Viedeň: Básne a privilégia	23
Kráľ	29
Emancipovaní prisťahovalci	33
Ranený umelec	37
Dohovorený sobáš	42
Secesia	49
Klimt zvodca	53
Našinec na cestách	58
„Chcem ísť preč!“	64
Adelin „český domov“	72
Cisárovná	77
„Zvrhlé ženy“	79
Dokorán zatvorené oči	84
Outsider	91
Maľovaná mozaika	94
Klimtove ženy	98
Zdraví Ťa Tvoj Budha	104
Dobrý duch	109

DRUHÁ ČASŤ: *Láska a zrada*

Zvrátené umenie	115
„Ty si môj pokoj“	118
Neopätovaná láska	123

Maria Viktoria	128
Maria a Luise	133
Byt na Stubenbastei	142
Rakúsky maliar izieb	146
S tebou alebo bez teba	149
Rodákov návrat	155
Lúboštné listy od nevesty	167
Arbeit macht frei	176
Hrmenie za súmraku	184
Ctihodní ľudia	192
Sobáše s gejmi	195
Orient Expres	196
Lovec autogramov	199
Ukradnutá krása	203
Posledný útek	208
Návrat domov	210
Führer	214
Nacisti v rodine	217
Vyčnievať nad davom	220
Viedenská Kassandra	226
Ferdinand v exile	231
Gutmannovci	233
Plavovlasá beštia	238
Vrahove lúboštné listy	244
Ferdinandov odkaz	248
Zneužitie umenie	250
Nelly	254
Zámok Immendorf	259
Dieťa v kaplnke	263
Zámok prvého ríšskeho maršala	265
Partizáni	269
Muž bez vlastností	271
Nerov výnos	273
Odškodnenie	279
Oslobodenie	281
Exodus	288
Otázka pôvodu	293

TRETIA ČASŤ: *Zmierenie*

Historická strata pamäti	297
Tantalove deti	306
Dediči histórie	313
Knižnica krádeží	318
Hľadanie pôvodu	321
„Nemôžem vám dovoliť, aby ste to prehrali.“	327
Ako vyriešiť problém menom Maria	329
Klimtove ukradnuté ženy	330
Stratený prípad	333
Diplomacia	336
Rodinná história	339
Najvyšší súd	348
Arbitráž	348
Adele odchádza	354
Priateľ zo starej Viedne	357
Dedičstvo	364
Spečatenie osudu	373
Bremeno histórie	379
História umenia	383
Kultúrne vlastníctvo	394
Zúčtovanie	398
Podakovanie	408
Citácie a odkazy	411
Bibliografia	452

Zoznam fotografií

- Palác Belvedere. *Irina Korshunova, Shutterstock.*
- Adele Bauerová ako sedemnásťročná. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Franz-Jozef, rakúsky cisár. *Photo style, Carl Petzner-Viedeň.*
- Katharina Schrattová. *Adele, Atelier.*
- Sestra Adele Bauerovej Therese. *Umelec neznámy; fotografia pastelu Anne-Marie O'Connorovej.*
- Gustav Klimt. *Madame d'Ora, Atelier.*
- Jeanette Bauerová. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Ferdinand Bloch. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Cisárovná Alžbeta. *Wilhelm Richter.*
- Gustav Klimt v kruhu priateľov maliarov. *Foto Moritz Nahr.*
- Budúca Alma Mahlerová. *Zložka Mahlerová – Werfel, Knižnica vzácných kníh a rukopisov, University of Pennsylvania.*
- Mizzi Zimmermannová.
- Mark Twain. *Charles Scolik, Österreichische Nationalbibliothek.*
- Gustav Klimt. *Foto Ankowitz-Kleehoven.*
- Adele Bauerová. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Klimtova *Judita.*
- Felix Salten. *Madame d'Ora Atelier.*
- Danae* od Klimta.
- Klimt, 1912. *Foto Moritz Nahr. S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Adele, štyridsiatnička. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Adelina neter Maria Altmannová. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Fritz Altmann. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Maria. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Maria, Bad Ischl, Švajčiarsko. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Maria a Luise Blochové-Bauerové, asi 1925. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*
- Maria Blochová-Bauerová a jej sestra Luise, 1927. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*

Maria s Ferdinandom Blochom-Bauerom. *S láskavým dovolením Marie Altman-
novej.*

Maria s Christl, najlepšou priateľkou z detstva pred jej odchodom z Rakúska.
S láskavým dovolením Marie Altmannovej.

Maria na svojom debutantskom bále. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*

Bernhard Altmann. *S láskavým dovolením Yvonne a Petra Rubinsteinovcov.*

Maria s priateľmi, Bad Ischl, Švajčiarsko. *S láskavým dovolením Marie Altman-
novej.*

Maria v rakúskych Alpách, asi 1937. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*

Maria v deň svadby, December 1938. *S láskavým dovolením Marie Altmannovej.*

Maria na svadobnej ceste, parížske metro, 1938. *S láskavým dovolením Marie
Altmannovej.*

Novomanželia Maria a Fritz Altmannovci, St. Moritz, začiatok roku 1938.
S láskavým dovolením Marie Altmannovej.

Erich Führer. Österreichische Nationalbibliothek.

Elisabeth Bachofenová-Echtová. *Gustav Klimt.*

Barónka Luise Gutmannová s Nelly a Franzom. *S láskavým dovolením Nelly
Auerspergovej.*

Barón Viktor Gutmann. *S láskavým dovolením Nelly Auerspergovej.*

Reinhard Heydrich, asi 1940-1941. *Bundesarchiv.*

Heydrich ako nacistický miestodržiteľ protektorátu Čechy a Morava, privlastnil
si zámoček Ferdinanda Blocha-Bauera v Panenských Břežanoch. *S láskavým
dovolením Marie Altmannovej.*

Bruno Schulz. *S láskavým dovolením Mareka W. Podstolskiho.*

Baldur von Schirach. *Bundesarchiv.*

Mladá Nelly. *S láskavým dovolením Nelly Auerspergovej.*

Zámok Immendorf, 1936. *Foto H. Seering, Österreichische Nationalbibliothek.*

Tajný nacistický bunker, palác Belvedere, 1943. *Foto Martin Gerlach, Viedenský
mestský archív.*

Luise a Nelly, asi 1949. *S láskavým dovolením Nelly Auerspergovej.*

Sklad ulúpených umeleckých diel, Ellingen, Nemecko. *The National Archives,
College Park, Maryland.*

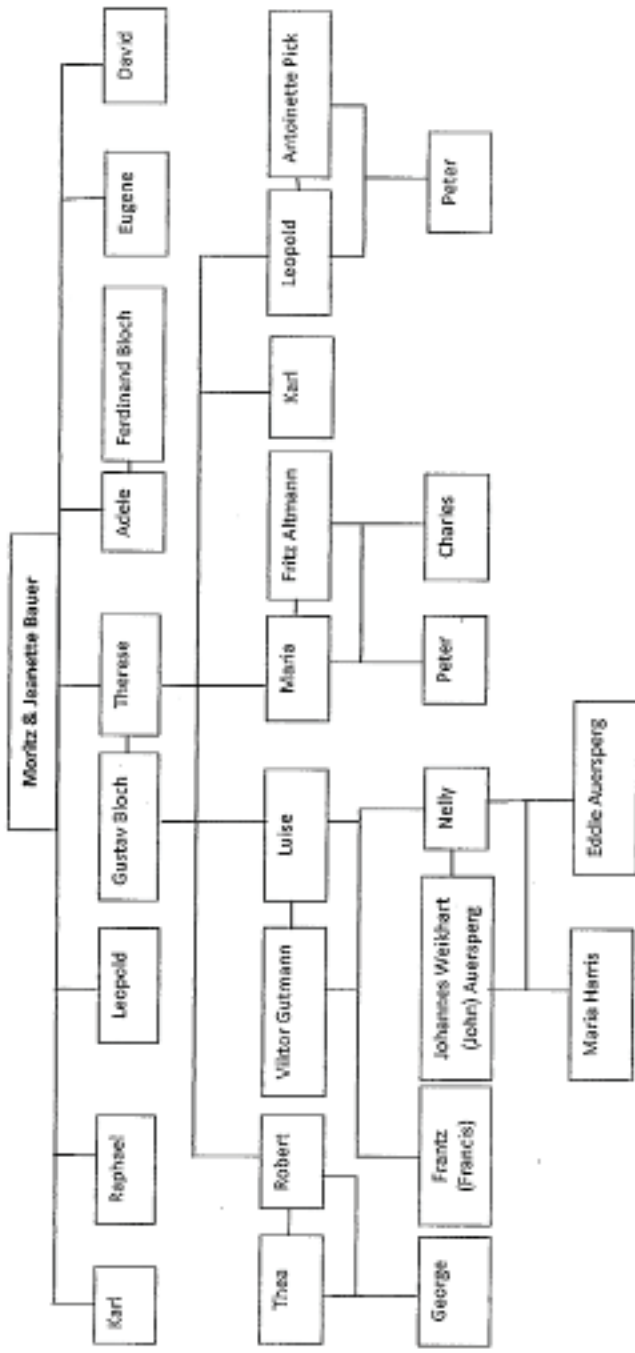
Palác Belvedere, poškodený spojeneckým bombardovaním, december 1944.
Österreichische Nationalbibliothek.

Gróf Hubertus Czernin. *Foto Jacqueline Godany.*

Randol Schoenberg. *Foto Volker Corell.*

Arnold Schönberg. *Copyright Centrum Arnolda Schönberga Viedeň.*

Adelin exlibris od majstra secesie Kolomana Mosera. *Österreichische Natio-
nalbibliothek.*

Prológ

Palác Belvedere, sídlo vojnového hrdinu princa Eugena Savojského, pôsobí v zime roku 2006 ako z rozprávky. Jeho zasneženými záhradami sa s typickou netrpezlivosťou prediera v dlhom čiernom kabáte mladý advokát z Los Angeles. Práve mieni podať žalobu o prinavrátenie obrazu, o ktorý bojuje už dlhé roky.

Osamelý muž rázne kráča popri zamrznutom rybníku cisárskeho paláca. Na monumentálnych kamenných sfingách, ktoré ako stráže lemujú cestu, sa ešte drží ľad. Okolo divokých krásnych tvárí sa im vlnia vlasy, ich obnažené poprsia sa dmú medzi strapcami, ktoré ovísajú z ich brnenia. Oči im žiaria smelým pohľadom, spokojným s víťazstvom.

Tým mužom je Randol Schoenberg, vnuk váženého viedenského skladateľa, ktorý z Rakúska utiekol po Hitlerovom nástupe k moci. Návrat jeho potomka z ďalekej krajiny je všetkým iným, len nie vítaným skutkom. Obraz, ktorý Schoenberg hľadá, je majstrovské dielo, vytvorené v trblietavom zlatom vyhotovení umeleckým kacírom Gustavom Klimtom. Je to portrét viedenskej krásky z vyššej spoločnosti Adele Blochovej-Bauerovej.

Umelec i jeho múza sú už dávno mŕtvi, no ľudia sa stále vyžívajú v špekuláciách, že boli milencami. Z ich umeleckého súznenia vzišiel jeden z najúžasnejších portrétov modernej doby. Rakúšania ho považujú za svoju Monu Lisu.

Schoenberg sa zastaví pred bránou do paláca, aby si striasol sneh z čižiem. Dnes je palác sídlom Rakúskej galérie, hlavnej národnej výstavnej inštitúcie, aj keď ešte stále nesie meno, ktoré mu dal princ Eugen. Nazýval ho Belvedere, teda „pekne vyhliadka“. Na tomto

*Palác Belvedere princa Eugena Savojského, baroková
pamiatka na víťazstvo nad Turkami*

kopci si Turci počas posledného veľkého boja východu proti západu rozložili pri obliehaní Viedne svoj tábor. Zelená strecha Bevederu, vypínajúca sa do výšky, pripomína ich stany, trepotajúce sa vo vetre.

Vzadu sa na pozadí neba týči Katedrála sv. Štefana, túžiacia po láske Božej. Jej majestátne očernalé veže sa vypínajú nad miestom, kde rímski cisári vybudovali ochrannú vodnú priekopu a kde ešte predtým stávalo prehistorické keltské osídlenie.

Tu bije srdce prastarej Viedne.

Z rímasy paláca sa na Schoenberga uprene pozerajú kamenní bohovia a bohyne. Cherubíni k nemu vysielajú nezbedné pohľady, nevyspytateľné ako láska samotná. Pred vchodom do galérie stojí uzímená skupinka japonských turistov a čaká na otvorenie. Schoenberg prejde rýchlym krokom popri nich.

Striebrovlasý stavec v sivom kabáte sa zastaví na svojej rannej prechádzke a uprene sa zadíva: toto je predsa ten americký právnik z novín a televízie. „Schoenberg!“ pošepká starý muž svojej manželke. Vymenia si zarazené pohľady. *Schoenberg*. Muž, ktorý chce Rakúsku zobrať zlatý portrét.

V galérii privíta Schoenberga s chladným odstupom jej riaditeľ Gerbert Frodl. Je to vysoký muž s pozornými očami a nenápadným

úsmevom. Schoenberg je tá posledná osoba, ktorú by tu Frodl či Rakúsko radi videli. Lenže Frodl je dostatočne bystrý a vie, že najlepšie je správať sa k skladateľovmu vnukovi s primeranou úctou. Keby ho odbil, to by celú záležitosť iba zhoršilo.

Rakúske úrady sa celé roky vyhýbali kontaktu so Schoenbergom. A teraz bol Frodl nútený ukázať mu cestu k vzácnym obrazom ako nejaký zriadenec. Odovzdáva Schoenberga mlčanlivej sprievodkyňi. Tá ho vedie k presklenému výťahu a stlačí gombík. Schádzajú dole, mlčia. Hlboko v podzemí múzea výťah so stonaním zastane. Schoenberg kráča za sprievodkyňou labyrintom temných chodieb, v ktorých duní ozvena ich krokov. Čo je toto za miesto, pomyslí si Schoenberg.

Ale otázku radšej nevysloví, odpoveď by sa mu nemusela páčiť. Bunkre sa zvyčajne nebudovali pod rozprávkovými palácami.

Sprievodkyňa napokon otvorí ťažké dvere, za ktorými sa objaví zvláštna sála. Je obrovská a dodatočne spevnená, akoby to malo byť útočisko pre niekoho, kto tu chcel prečkať koniec sveta. Ale sprievodkyňa nemá chuť nič vysvetľovať. Kolosálne steny tohto priestoru, postaveného počas druhej svetovej vojny boli dostatočne silné, aby odolali aj bombardovaniu.

Podobne ako mnoho vecí a ľudí v Rakúsku, aj bunker pod Belvederom obostiera mysteriózne tajomstvo. Kurátori múzea si skepticky šepkajú, že to malo byť posledné útočisko Adolfa Hitlera. Ale oficiálna verzia neexistuje.

Bunker dnes slúži ako depozit umeleckých pokladov strednej Európy. Časť umeleckých predmetov „zozbierali“ nacisti – presnejšie povedané, ukradli ich a pobrali ako výkupné od úbohých Židov, ponížených, olúpených a napokon vyhnaných z Viedne. Kto zostal, toho postretol ten najtrpkjší osud.

Starší Rakúšania by najradšej na tieto tienisté stránky zabudli. Obzvlášť predstavitelia galérie nemali ani najmenší záujem vráť sa v zatuchnutých dokumentoch a hľadať listy nacistických pohlavárov, aby v nich našli dôkazy, ktoré diela patria a ktoré nepatria na steny múzea. Nie sú radi, ak im niekto pripomína, že ich kolegovia kunsthistorici a učители – dokonca i príbuzní – sa starali o umelecké diela pre Hitlera. No teraz sa neuveriteľné stalo skutočnosťou: tento

Schoenberg sa bude prehrabávať národným pokladom ako nejaký Napoleon.

Sprievodkyňa zavedie Schoenberga hlbšie do ponurej sály. Právnik musí zažmurkať očami, aby si mu zrak privykol na šero v miestnosti. To, čo uvidí, ho ohromí. Pozdĺž celej steny sa tiahne jeden regál za druhým. Sú na nich naskladané hromady obrazov. Umelecké diela, tvorené počas stáročí, ktoré kedysi viseli v kláštoroch, palácoch, grandióznych apartmánoch i na vidieckych sídlach.

Sprievodkyňa mlčky prechádza popri regáloch s pozlátenými rámmami a potom sa zastaví. Tu je, povie veliteľským tónom.

Schoenberg poodsunie prvý obraz v regáli a na svetle sa zaleskne jeho trblietavá plocha. Tak toto je ten majstrovský kúsok, o ktorý Schoenberg bojuje. Podvihne obraz o trochu vyššie a náhle sa v úžase pozerá do Adelinej tváre, vznáša sa v zlatom opare ako bledá a vášnivá tvár divy z éry nemého filmu.

Osem rokov sa Schoenberg usiloval dokázať, že obraz nepatrí Rakúsku. Väčšina ľudí by sa už dávno vzdala. No Schoenberg pracoval pre úžasnú klientku, ktorá bola rovnako tvrdohlavá ako on. Bola to deväťdesiatročná majiteľka obchodu s odevmi na odpočinku, odzbrojujúco šarmantná, dôstojná, vyrovnaná a precízne kultivovaná dáma, ako bývali mladé Viedenčanky, keď ich prvý raz uvádzali do spoločnosti. Maria Blochová-Bauerová Altmannová, viedenská kráska starých čias, bola poslednou žijúcou príbuznou tety Adele, múzy a možno i čosi viac Gustava Klimta.

Maria Altmannová mala silnej vôle na rozdávanie. No nemala už veľa času.

Žiadna iná drobná židovská starenka z Los Angeles nespôsobila Rakúsku toľko starostí.

Schoenberg nebol prvý právnik, ktorý držal tento skvost v rukách. Pol storočia pred ním nacistický právnik menom Erich Führer, známy svojou aroganciou a oblekmi šitými na mieru, otočil zabaveným kľúčom kúrie na Elisabethstrasse, kde počas života Adele Blochová-Bauerová bývala a vošiel dnu.

Vo Viedni v tom čase vládol rakúsky rodák Adolf Hitler. Právnik Erich Führer sa niesol na hrebeni triumfálnej vlny. Ešte aj jeho meno

bolo príznačné. Führer bol hrdý na svoju ostro rezanú tvár a dlhú jazvu na líci, ktorá prezrádzala, že je členom elitného univerzitného antisemitského šermiarskeho bratstva.

Führer pochádzal z „dobrej rodiny“. No keď otváral masívne dvere na kúriu Blochovcov-Bauerovcov, vyzeral len ako lúpežník v obleku. Mal rád podobné pózy ako Hitler a držal sa v tomto smere módy.

Štvorposchodová kúria Blochovcov-Bauerovcov stála neďaleko Ringstrasse, čiže Okružnej triedy, širokého bulváru, ktorý obkolesoval mesto. S jeho výstavbou sa začalo v roku 1857, keď sa Viedeň rozhodla strhnúť masívne hradby, ktoré ju ochránili pred Turkami. Na uvoľnených pozemkoch, kde kedysi stávali hradby, si židovskí boháči Rothschild a Schey postavili kúrie, ktoré Viedenčania nazvali palácmi. Ringstrasse sa stala domovom novej elity, známej ako „nová šľachta“.

Teraz boli bohaté židovské rodiny preč. V salóne vládlo hrobové ticho. Závesy na vysokých oknách boli zatiahnuté a návštevník nevidel na Schillerovo námestie so sochou básnika ovenčenou girlandami zlatých ruží. To on, milovaný poet, bol autorom *Ódy na radosť*, zvanéj aj „bozk celému svetu“. Z budovy Viedenskej akadémie umenia oproti zhládajú odmerane anjeli. Kúria na Elisabethstrasse bola kedysi svedkom toho, ako akadémia ponižujúco odmietla Adolfa Hitlera, v tom čase chudobného adepta na štúdium umenia.

Teraz bolo vo Viedni nemysliteľné odmietnuť niečo Hitlerovi.

Führer sa prešiel po smaragdových perzských koberecoch a vošiel do spálne Adele Blochovej-Bauerovej, nebohej manželky muža, ktorý musel zo svojej kúrie utiecť. Zomrela síce už pred mnohými rokmi, no vo váze na stole boli ešte kvety. Boli už také vetché a zosušené, že sa pri dotyku drobili. Vedľa nich stála v ráme fotografia mohutného muža, ktorý sa usmieval a láskavo hladkal čiernobiele mačiatko.

Klimt.

Čo na ňom tie ženy videli?

Führer vošiel hlbšie do zošerenej, chladnej izby. A tam uvidel svoju korisť. Chvíľu stál a uprene sa pozeral. Pred sebou mal portrét, ktorý na prelome storočí oslnil celú Viedeň. Obraz, v ktorom ožíval Mozart, no súčasne bol aj dielom nastupujúcej éry Freudovej psychoanalýzy. Bol to obraz, v ktorom sa snúbila trblietavá minulosť Viedne s bratovražednou prítomnosťou.

Teraz sa naplnila jeho budúcnosť.

Führer si uvedomoval, že Klimtovo dielo nie je nacistom celkom po chuti. Hitler mal voči modernistom averziu a Klimt bol známy ako „filosemita“, teda priateľ Židov. No jeho portréty dám z vyšších kruhov sa stali synonymom viedenského pôvabu. Fakt, že žena na obraze je Židovka, bol síce nepríjemný, ale nie neriešiteľný.

Potom obraz naložili do auta a opatrne previezli mestom, aby nepoškodili krehké zlaté plátky. Führer nedovolil, aby obraz prevážala tupá ozbrojená nacistická soldateska vo vojenských bagančiach. Miesto toho ho zveril okuliarnatým kurátorom Rakúskej galérie, ktorých kariéra prekvitala aj za vlády nacistov. Týmto pošpineným estétom doviezol Führer nádhernú Adele ako pirát svoju korisť alebo ako vojnovú trofej, a k tomu pripojil list s pozdravom: „Heil Hitler!“

V Belvedere vybavili obraz popiskou, nenaznačovala však ani náznakom identitu ženy na portréte. Akákoľvek zmienka o jej židovskom pôvode by znamenala zradu nastickej lži o rasovej nadradenosti.

Tak došlo k jednej z najväčších krádeží identity v histórii umenia, k starostlivému zahladeniu akýchkoľvek stôp po Adelinom živote a osude. Po prvý raz sa o „akvizíciu“ Adelinho zlatého portréту zmieňuje písomne v roku 1942 starý Klimtov priateľ. Dotyčný veľmi dobre vedel, kto bola Adele. A premenoval úslužne zlatý portrét Adele Blochovej-Bauerovej na *Dámu v zlatom*. Presne takéto drobné úslužnosti roztáčali nacistickú mašineriu.

Dáma v zlatom.

Adele sa bude mlčky pozerat' na vyobliekaných návštevníkov galérie ako zosadená kráľovná Viedne prelomu storočí, ako zabudnutý fragment zrodzenia modernizmu. Pery má pootvorené, akoby sa už- už chystala niečo povedať. Možno by trvalo roky, než by Adelina pravda vyšla najavo, napokon však jej tajomstvo zamknuté na večnosť nezostane.

Žena, ktorá drží kľúč k záhade, opatrne balansuje s podnosom silnej viedenskej kávy s prekypujúcou šľahačkou a kladie ho na stôl v preslnej obývačke svojho bytu v Los Angeles. Je koniec ďalšieho storočia.

Maria Altmannová je vznešená a srdečná, typ ženy, ktorá sa v iných dobách označovala ako veľká dáma. Tvár jej brázdia hlboké vrásky, no v jej svetlomodrých očiach sa stále zrači zvedavosť.

„Je to veľmi zložitý príbeh,“ začne Maria elegantným starosvet-ským prízvukom, patriacim do sveta zvaného *Mitteleuropa*, ktorý už neexistuje. Na chvíľu sa odmlčí, akoby uvažovala, kde začať. „Ľudia sa ma stále pýtajú, či bola moja teta do Klimta zbláznená. Sestra si myslí, že áno. Matka – veľmi viktoriánsky založená – hovorila: „Ako sa to opovažuješ vôbec vysloviť? Bolo to *intelektuálne* priateľstvo.“

Maria zodvihne zrak k reprodukcii Adelinho portrétu a zamyslene skúma jej tvár.

„Drahá,“ povie mi. „Adele bola moderná žena, ktorá žila vo svete včerajška.“

PRVÁ ČASŤ

Emancipácia

*Adele Bauerová recitovala ako sedemnásťročná
v kostýme víly báseň na svadbe svojej sestry, asi rok 1898.*

Adelina Viedeň

Básne a privilégia

Je rok 1898 a zdá sa, akoby Viedeň posadol diabol.

Katharina Schrattová, milenka cisára Františka Jozefa a najväčšia viedenská herecká hviezda, sa vyhráza, že ak cisársky Burgtheater neuvedie škandalóznou hru Arthura Schnitzlera, oslavujúcu voľnú lásku, ukončí svoju hereckú činnosť. Je však neprípustné, aby najuznávanejšia viedenska herečka vykonala čosi také v jubilejnom roku päťdesiateho výročia nástupu cisára na rakúsko-uhorský trón. Keď sa teda zdvihla opona* a Schnitzlerova hra *Beatricin závoj* sa začala, cisár bol osobne prítomný a sledoval na javisku svoju milenkku v čiernom závoji v úlohe zvedenej ženy.

Svojho času bolo nemysliteľné, aby rakúsky cisár verejne vyhovel rozmarom nejakej herečky, dnes však Viedeň vrela a takmer nič nebolo nemožné.

Veľká habsburská dynastia vládla nad križovatkou východu a západu celé stáročia. Na prepychovom dvore za mohutnými hradbami vznikol poprepájaním nemeckej, talianskej, poľskej, českej, maďarskej a chorvátskej šľachty silný kráľovský rod, sídlil v multikultúrnom hlavnom meste, vyčakanom ako Fabergého vajce. Aj tamojšia nemčina nadobudla rafinovanú zdobnosť a spevavý rytmus, zjemňovala ju taliančina a francúzština a barokové pobádanie ku *küss die Hand*. V tejto kultúre bolo toľko nehanebnosti, že istý habsburský arcivojvoda vyhlásil víno za „hlavnú potravu* mesta Viedne.“

Staroveké hradby však už dávno strhli a mesto zaplavuje vlna prisťahovalcov z Čiech, Moravy, Haliča a Transylvánie. Na jedinej ulici – prípadne v jedinej krčme – počuť aj desiatku jazykov.

František Jozef, cisár rakúsky, kráľ český a apoštolský kráľ uhorský, vládca impéria od roku 1848 až do svojej smrti v roku 1916; fotografia pochádza z roku 1897.

Nová Viedeň je mesto protikladov. Je to jedno z najbohatších miest Európy, no jeho noví obyvatelia patria k najchudobnejším. Ani výstavba opulentných nových palácov nedokáže zamaskovať otrasný nedostatok dôstojného ubytovania. Viedenský lekári píšú históriu modernej medicíny, robia prvé operácie, objavujú baktérie, vírus obrny, krvné skupiny – no aj tak sa v meste nekontrolovateľne šíri syfilis. Sigmund Freud osvetľoval skryté pudy sexu a agresivity v čase xenofóbie a takého vulgárneho antisemitizmu, že mnohí verili, že Židia zabíjajú deti a miešajú ich krv do kvasu na macesy. „Posvätné mesto hudobníkov“,* preslávené svojou rozpustilosťou, malo najvyšší počet samovrážd* v Európe.

Oslavovaný rod Habsburgovcov,* z ktorého vzišli králi Svätej rímskej ríše, pýšiaci sa predkami ako boli Július Cézar či Nero, sa pravdepodobne ocitol pred rozpadom. Cisár František Jozef sa zaplietol s herečkou. Jeho manželka, cisárovná Alžbeta, ktorá si získala povest najliberálnejšej európskej ženy, nenávidela život na dvore a cestovala po kontinente. Dobrodružný život cisárovho brata Maximiliána, ktorý sa s rozmarným sombrerom na hlave stal na krátky čas pochybným cisárom Mexika, ukončili guľky popravej čaty. Jeho manželka Charlotte sa zbláznila na zámku v Belgicku.

Dynastia, ktorá zjednotila Európu i obe Ameriky, sa stala najnefunkčnejšou rodinou ríše.

Novopríchodzí prevracali spoločenský poriadok naruby. Prominentní židovskí muži ako Gustav Mahler – ktorý konvertoval ku ka-

tolicizmu,* aby sa mohol uchádzať o cisársky post riaditeľa Viedenskej štátnej opery – sa stávali žiadanými partiami, uháňali ich bohaté katolícke slečny z vyššej spoločnosti. Závratný valčík vrhal viedenské panny do náručí roztopašníkov. „Africká s búriacou sa krvou,* zošalená životom... nepokojná... vášnivá,“ opisoval situáciu otrasený riaditeľ Burgtheatra. „Diabol pustený z reťaze... za jednu jedinú noc mu Viedenčania podľahli.“

No i napriek tejto „*apokalypse roztopašnosti*“* si Viedeň so svojimi zasneženými palácami a oddychovými parkami, so svojimi rozvonjavajúcimi kaviarňami a neodolateľnými cukrárskymi vozíkmi, naloženými drobnými zákuskami a čokoládovými bonbónmi so sladkou likérovou plnkou stále zachovávala svoj nezameniteľný starosvetský šarm. Bolo to mesto posadnuté detinskou záľubou v ozdobovaní, balkónmi sa prepletali kovové tepané ruže, mesto s kamennými bohyňami nad portálmi domov, chrličmi na rímsach a s herkulovskými postavami mužov, odhaľujúcimi svoje mohutné hrude na priečeliach.

Aj cisárska armáda bola vyparádená ako pochodová kapela, veď sám cisár František Jozef nosil purpurové nohavice so zlatými lampasmi; jeho oficieri a husári si vykračovali po Viedni v rozmarných fialových, lososových a belasých uniformách, zdobených červenými šnúrami a s helmami s vysokými chocholmi.

Viedeň roku 1898 bola miestom, kde si zámožné rodiny ako Bauerovci ešte stále mohli dovoliť život v ilúziách. Jedného vlhkého marcového popoludnia, presýteného sladkastou pižmovou vôňou orgovánu, sa členovia rodiny zhromaždili v elegantnom byte na Ringstrasse.

Adele Bauerová stojí pred zrakmi svojej rodiny v bielej gréckej tunike, v ktorej vynikajú krivky jej tela, štíhleho ako prútik. Husté čierne vlasy jej splývajú až po úzky pás. Adele práve prechádza onou mysterióznou hranicou medzi dievčaťom a ženou. Je oblečená v kostýme jarnej víly, v rukách drží prútený roh hojnosti, plný jarných

Katharina Schratová, na obrázku približne z roku 1880, bola najväčšou herečkou nemecky hovoriaceho sveta. Cisár František Jozef dal pre ňu v Bad Ischli postaviť vilu, pomenovanú Villa Schrat a prenechal jej ju do vlastníctva.

Sestra Adele Bauerovej Therese bola všetkým, čím Adele nebola: založením konvenčná, prispôsobivá žena.

kvetov. S jej držaním tela a kráľovskou vzornosťou, s čiernymi očami a ťažkými viečkami by mohla byť herečkou ako Katharina Schrattová, vládkyňa Burgtheatra, stojaceho na Ringstrasse len o pár krokov ďalej. Zatiaľ sú však pre Adele, rozmaznávané najmladšie dieťa viedenského bankára Moritza Bauera, javiskom iba rodinné stretnutia.

Dnes bude Adele recitovať báseň pri príležitosti rodinnej svadby. O dva dni potvrdí jej sestra Therese Bauerová svoj zväzok s Gustavom Blochom, živiálnym synom prominentného českého cukrovníckeho magnáta. V salóne u Bauerovcov, rozľahlej miestnosti preplnenej zrkadlami v pozlátených rámoch, zarámovanými portrétmi rodinných predkov a s bohato zdobenými hodinami s filigránskou rímskou trigou panuje ovzdušie vznešenej dôležitosti.

Bauerovské rodinné slávnosti mali vždy v sebe kúsok divadla. Priatelia hrávali na hudobné nástroje a ostatní hostia tancovali. Vybraná báseň dokázala pozdvihnúť atmosféru tak, že ju pozvaní hostia nevnímali ako obyčajnú, ale cítili jej hlbší význam.

Prítomní stíchnu.

„Poznávate ma?* Musím sa predstaviť?“ začne Adele tichým sýtym hlasom, v ktorom cítiť stopu tajomnosti. „Viete, kto k vám hovorí? Prinášam vám radosť, prinášam vám chuť do života! Odháňam váš smútok a žiaľ. Slovom, som dobrý duch tohto domu.“ Dievčina naozaj vyzerá ako duch, alebo dlhonohá vodná víla, alebo štíhla múza z etruskej urny.

Gustav Bloch sa usmeje na svoju nastávajúcu, Adelinu cnostnú sestru Therese. Gustav je pekný muž s hustými fúzmi, ktorý dvoril Therese s vyberanou galantnosťou, náležiacou starosvetsky zmýšľajúcej dcére ctižiadostivého bankára.

Vedľa neho stojí jeho brat Ferdinand a nemôže z Adele spustiť oči. Ferdinand je predurčený prevziať po otcovi české cukrovary.